

СЕКЦІЯ 9 СТАТИСТИКА

УДК 339.562(564) /338.43

Рахман М.С.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

Григорова Е.В.

*студентка економічного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

Rakhman Mahbubur

*PhD in Economics, Associate Professor,
Department of Marketing, Management and Entrepreneurship,
V.N. Karazin Kharkiv National University*

Grigorova Eleonora

*Student of Economic Faculty,
V.N. Karazin Kharkiv National University*

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННОГО ТА РОСЛИННОГО ПОХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ

RESEARCH OF EXPORT-IMPORT OPERATIONS OF LIVESTOCK AND CROP PRODUCTION OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто теоретичні положення експортно-імпортних операцій та їх класифікацію. З'ясовано головні закономірності в динаміці, а також товарній та географічній структурі експорту та імпорту продукції тваринного та рослинного походження. Виявлено, що головними рисами експорту та імпорту української продукції тваринного та рослинного походження є нарощування об'ємів та непропорційність їх структури. Виділено фактори, що впливають на функціонування експортно-імпортних операцій, а також перспективи їх розвитку у сільському господарстві України. Здійснено прогнозування обсягів експорту та імпорту продукції тваринного та рослинного походження, а також досліджено їх сезонність. Визначено проблеми функціонування експортно-імпортних операцій в Україні, запропоновано рекомендації щодо їх вирішення.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, експортно-імпортні операції, сільське господарство, рослинництво, тваринництво.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены теоретические положения экспортно-импортных операций и их классификация. Выяснены главные закономерности в динамике, а также товарной и географической структуре экспорта и импорта продукции животного и растительного происхождения. Выведено, что главными чертами экспорта и импорта украинской продукции животного и растительного происхождения в Украине являются наращивание объемов и непропорциональность их структуры. Выделены факторы, влияющие на функционирование экспортно-импортных операций, а также перспективы их развития в сельском хозяйстве Украины. Осуществлено прогнозирование объемов экспорта и импорта продукции животного и растительного происхождения, а также исследована их сезонность. Определены проблемы функционирования экспортно-импортных операций в Украине, предложены рекомендации по их решению.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, экспортно-импортные операции, сельское хозяйство, растениеводство, животноводство.

ANNOTATION

The article describes the main trends in the export and import of livestock and plant products of Ukraine in 2012 – first six months 2019. The object of the study is the external market of agricultural products. The subject of the study is export-import transactions, their volumes and trends. The study used scientific and statistical methods: empirical (observation), structural, functional, dynamic and matrix analysis, as well as analysis of seasonal fluctuations and cyclicity, methods of forecasting export-import operations of livestock and plant products in Ukraine. The purpose of the article is to carry out horizontal and vertical analysis of export and import of Ukrainian livestock and plant products and to develop a forecast model and identify trends. The article outlines the main theoretical provisions of export-import operations and their classification by different standard. The basic patterns investigated in the dynamics, as well as the commodity and geographical structure of exports and imports of livestock and plant products. It is proved that the main features of export and import of Ukrainian products of livestock and plant products in Ukraine is the increasing in volumes and disproportion in their structure. Investigated the correlation between different categories of plant and animal products in export and import, and the main importers and identified countries in which Ukraine exports agricultural products. Formulated the main problems of the functioning of export-import operations in Ukraine and recommendations for their improvement are proposed. The factors that influence on the making of export-import operations identified, as well as the prospects for their development in agriculture. Prediction of export and import volumes of livestock and plant products in modern conditions of development of Ukraine carried out. The article also presents volumes of export and import of plant and animal products under favorable and adverse conditions. The article is also outline a

study of seasonality of livestock and plant products in Ukraine and describes the reasons for their seasonality.

Key words: foreign economic activity, export-import operations, agriculture, crop production, livestock production.

Постановка проблеми. Важливе місце в зовнішньоекономічній політиці будь-якої країни посідає проведення експортно-імпортних операцій. Станом на 2018 рік агросектор складає 18% ВВП України та забезпечує отримання валютної виручки на рівні 38%. Складовими сільського господарства є рослинництво та тваринництво, які представлені не тільки готовою продукцією, але й досить масштабною сировинною базою, тому велику частку експортно-імпортних операцій займають саме ці галузі економіки. Тенденції, які впливають на них, є важливими як для самої України, так і для інших країн, її партнерів, яких налічується майже 190.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення експортно-імпортних операцій, зокрема щодо продукції тваринного та рослинного походження, здійснювало багато дослідників, наприклад Н.Г. Карпенко, Н.В. Федькевич, С.М. Кваша, М.М. Павленко. Вони виділили основні теоретичні положення експорту та імпорту, охарактеризували проблеми та перспективи їх функціонування у сільськогосподарському секторі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Існує багато наукових робіт, посібників, книг та інших праць науковців, які трактують теоретичні основи, аналіз, прогнозування, тенденції тощо у сфері експорту та імпорту, проте сьогодні є недостатньою кількість робіт, що стосуються дослідження цих же закономірностей для таких галузей, як тваринництво та рослинництво.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існує безліч тлумачень експорту та імпорту. Е.А. Зінь визначає експортні операції як «дії суб'єктів країни (які проводять зовнішньоеко-

номічну діяльність), що ґрунтуються на обміні товарами або послугами з суб'єктами економічної діяльності іншої держави з вивезенням або ні даних товарів або послуг за кордон України з проходженням митного контролю, а також сюди відноситься реекспорт товарів та послуг» [1, с. 65-70]. Імпортні операції визначаються як дії суб'єктів країни (які проводять зовнішньоекономічну діяльність), спрямовані на придбання товарів або послуг у суб'єктів економічної діяльності іншої держави з ввезенням або ні таких товарів на простори України, а також дії придбання товарів або послуг, спрямовані на власне споживання господарськими об'єднаннями України, які розташовані на просторах іншої країни [1, с. 70-75].

Згідно з Митним кодексом України експорт прийнято розуміти як «режим випуску товарів українського виробника для вільного руху за межами митної території з проходженням процедури митного контролю та без зобов'язання його зворотного ввезення», а імпорт – як режим випуску товарів іноземних виробників для вільного руху на митній території України після сплати митних платежів та дотримання порядку процесу митного контролю, встановленого у чинному законодавстві України [2].

Імпорт має більш широкую класифікацію, ніж експорт (рис. 1).

Згідно з даними Державної служби статистики України у 2015 році спостерігався значний спад експортно-імпортних операцій продукції як тваринного, так і рослинного походження (рис. 2). Насамперед, це відбулося через зміну в політичному та економічному становищі України. З 2017 року експорт товарів тваринного походження збільшився на 333,7 млн. дол. США (на 43%), а імпорт – на 105,3 млн. дол. США (на 16,8%) [5]. Тенденція зростання також зберіглась у 2018 році, коли експорт збільшився на 9,2%, а імпорт – на 25,5%.

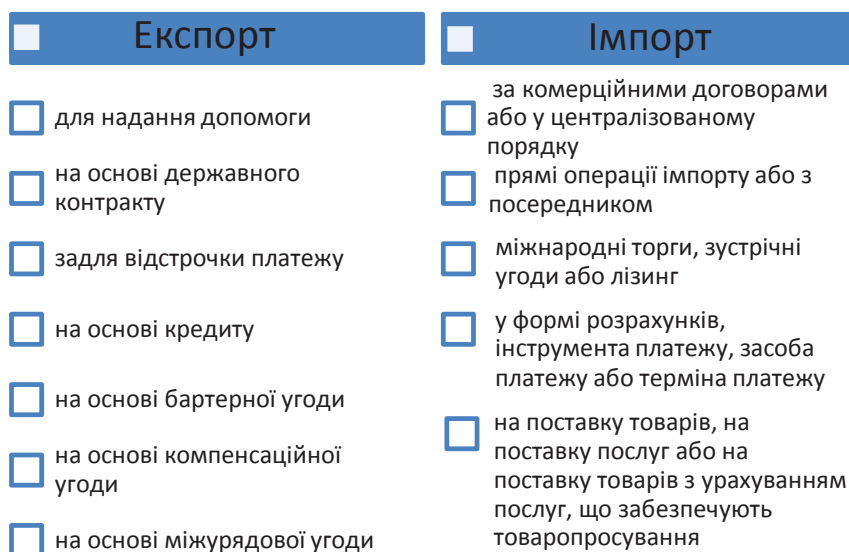

Рис. 1. Класифікація експортних та імпортних операцій

Джерело: розроблено авторами за джерелами [3, с. 1134; 4, с. 226]

Експорт та імпорт товарів рослинного походження також почали збільшуватися з 2017 року (на 13,9% та 6,5% відповідно), а на 2018 рік вони мають темпи зростання на рівні 7,3% та 11,8%.

У структурі експортних операцій продукції тваринного та рослинного походження за перше півріччя 2019 року переважають зернові культури (4527,8 млн. дол. США), маючи 53,9% усього експорту сільськогосподарської продукції. Також значну частку мають жири тваринного та рослинного походження (28,3%) та насіння й плоди олійних рослин (7,5%). Найменшу частку мають м'ясо та їстівні субпродукти (4,3%) (рис. 3).

Структура імпорту більш рівномірно розподілена між усіма категоріями товарів, а станом на I півріччя 2019 року найбільшу частку мали їстівні плоди та горіхи (277,6 млн. дол. США), складаючи 20,1% від усього імпорту. За ними розташовані категорії «риба та ракоподібні» та «насіння і плоди олійних рослин», які мають частку в розмірі 20,6% та 19,8% відповідно.

У географічній структурі на кінець 2018 року склалась така ситуація: найбільша частина продукції тваринного та рослинного походження експортувалась до країн Європейського Союзу, дорівнюючи 6126,5 млн. дол. США (75% від загального обсягу експорту), до Індонезії направились 6% продукції (503,6 млн. дол. США), до Філіппін та Ізраїлю – 4% (322,6 та 337,0 млн. дол. США відповідно); а імпортувалась в Україну з країн Європейського Союзу продукція в розмірі 2418,4 млн. дол. США (82% усього імпорту цієї категорії товарів), з Індонезії – 5% (159,9 млн. дол. США), Ізраїлю – 4% (113,3 млн. дол. США). Така тенденція спостерігається внаслідок розширення співробітництва з країнами Європейського Союзу.

Оскільки експортно-імпортні операції продукції тваринного та рослинного походження мають сезонний характер, то їх об'єми неоднорідні. Під час аналізування визначено, що найбільших обсягів експорт досягає у четвертому кварталі (рис. 5). Це пов'язане з природним фактором, насамперед із тим, що збирання нового врожаю відбувається восени, після чого його частину експортують. Найменші обсяги спостерігаються у другому кварталі, оскільки навесні продукція тваринництва та рослинництва досягає мінімальних запасів (рис. 5).

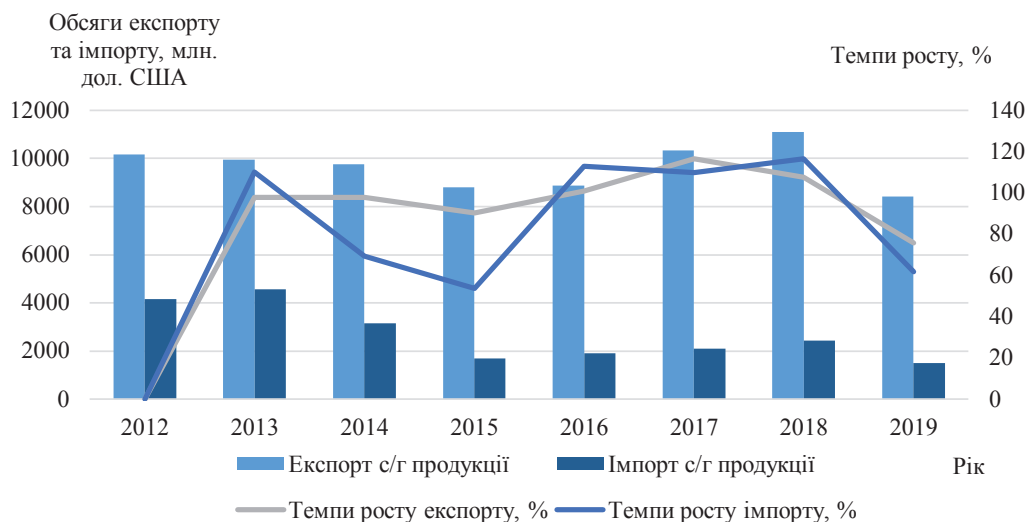

Рис. 2. Динаміка експортно-імпортних операцій продукції рослинного та тваринного походження в Україні за 2012 рік – перше півріччя 2019 року, млн. дол. США

Джерело: розроблено авторами за джерелом [5]

Рис. 3. Товарна структура експорту продукції рослинного та тваринного походження в Україні за перше півріччя 2019 року, млн. дол. США

Джерело: розроблено авторами за джерелом [5]

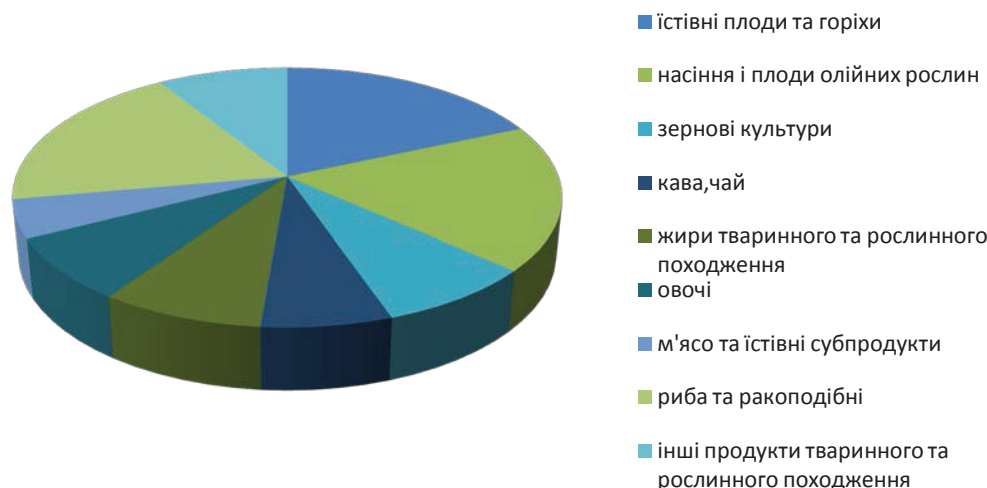

Рис. 4. Товарна структура імпорту продукції рослинного та тваринного походження в Україні за перше півріччя 2019 року, млн. дол. США

Джерело: розроблено авторами за джерелом [5]

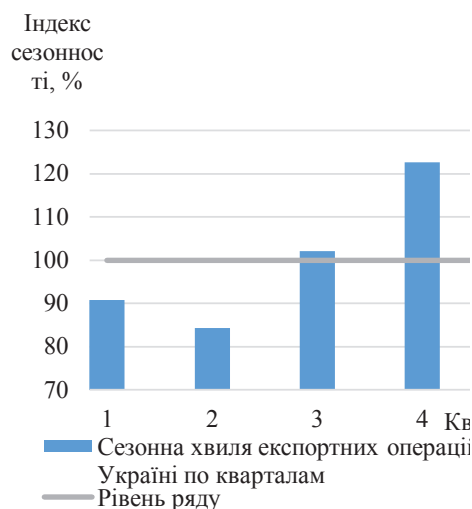

Рис. 5. Сезонна хвиля експортних операцій продукції тваринного та рослинного походження з України за місяцями та кварталами року, %

Джерело: розроблено авторами за джерелом [5]

Імпорт продукції тваринництва та рослинництва має найбільші об'єми в першому кварталі (рис. 6). Така тенденція виникла внаслідок поповнення необхідних запасів продукції тваринництва та рослинництва, якої виявилось недостатньо в зимовий період. Найменших значень він досягає в третьому кварталі, оскільки забезпеченість цією продукцією в цей час зростає внаслідок початку нового виробництва.

Прогнозування – це розрахунок перспективного стану певного об'єкта, на яке спрямовано дослідження, на основі оцінювання його минулих показників та з урахуванням закономірностей його динаміки [6].

В результаті прогнозування обсягів експортно-імпортних операцій сільськогосподарської продукції на 2019-2020 роки методом екстраполяції експорт продукції тваринного та рослинного походження на кінець 2019 року

очікується в розмірі $11\,034,17 \pm 391,55$ млн. дол. США, а у 2020 році – $11\,456,49 \pm 391,55$ млн. дол. США (рис. 7).

За прогнозами імпорт матиме тенденцію до зменшення, а у 2019 році складе $1\,957,83 \pm 228,45$ млн. дол. США, у 2020 році – $1\,856,58 \pm 228,45$ млн. дол. США. Також за сприятливих умов експорт може досягти $11\,425,72$ млн. дол. США, а імпорт – $2\,085,03$ млн. дол. США, а за несприятливих – $10\,642,62$ млн. дол. США та $1\,628,13$ млн. дол. США відповідно.

Л.М. Черчик поділяє фактори впливу на експорт та імпорт продукції тваринництва та рослинництва на три групи, такі як зовнішні (економічна криза, політичне становище, інвестиційні процеси, конкуренція тощо), безпосередні (географічні фактори, законодавство, що регулює ЗЕД, вступ в міжнародні організації тощо) та внутрішні (рівень інноваційного

Рис. 6. Сезонна хвиля імпорту операцій продукції тваринного та рослинного походження в Україну за місяцями та кварталами року, %

Джерело: розроблено авторами за джерелом [5]

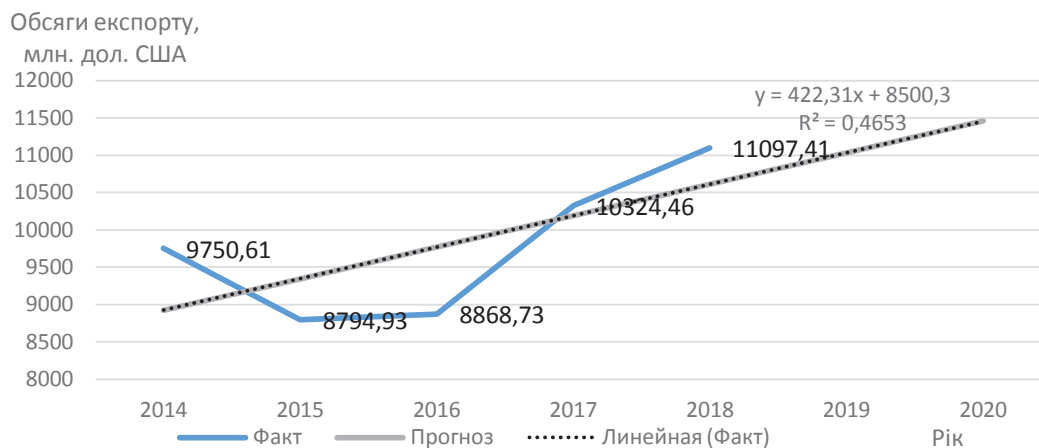

Рис. 7. Прогноз експорту сільськогосподарської продукції в Україні на 2019-2020 роки, млн. дол. США

Джерело: розроблено авторами за джерелом [5]

розвитку, наявність робочої сили, конкурентоспроможність продукції) [7, с. 24].

Основні проблеми експорту та імпорту продукції тваринного та рослинного походження в Україні переважно проявляються у факторах, що пов'язані з продуктивним веденням сільськогосподарства, таких як зменшення цін на зернові культури на арені міжнародного ринку, нестабільність погодних умов, втрата ресурсів та деяких ринків збуту внаслідок воєнних дій на сході, недостатній обсяг зовнішніх інвестицій через соціально-економічну кризу в країні та повільні темпи впровадження нових технологій. Проте Міністерство аграрної політики та продовольства України покладає великі надії на зернові культури, а прогнози свідчать про те, що до 2021 року обсяги експорту зерна вже досягатимуть 33 млн. т [8].

Для поліпшення та розвитку експортно-імпортних операцій сільськогосподарської продукції пропонується вжити таких заходів (рис. 8).

Висновки. Імпорт має більш широку класифікацію, ніж експорт. Експортно-імпортні опе-

рації охоплюють фінансову, грошову та правову сфери, а також є інструментами міжнародної взаємодії двох країн.

У 2015 році спостерігався значний спад експортно-імпортних операцій продукції (як тваринного, так і рослинного походження) (рис. 1). З 2017 року експорт товарів тваринного походження збільшився на 43%, а імпорт – на 16,8%. Тенденція зростання також зберігалась у 2018 році, експорт збільшився на 9,2%, а імпорт – на 25,5%. Експорт та імпорт товарів рослинного походження також почали збільшуватися з 2017 року на 13,9% та 6,5% відповідно, а у 2018 році мають темпи зростання на рівні 7,3% та 11,8%.

У структурі експортно-імпортних операцій продукції тваринного та рослинного походження спостерігається непропорційність. В експорті переважають зернові культури (53,9%), а в імпорті – їстівні плоди та горіхи (20,1%).

У географічній структурі експорту та імпорту продукції тваринного та рослинного походження лідером є країни ЄС.

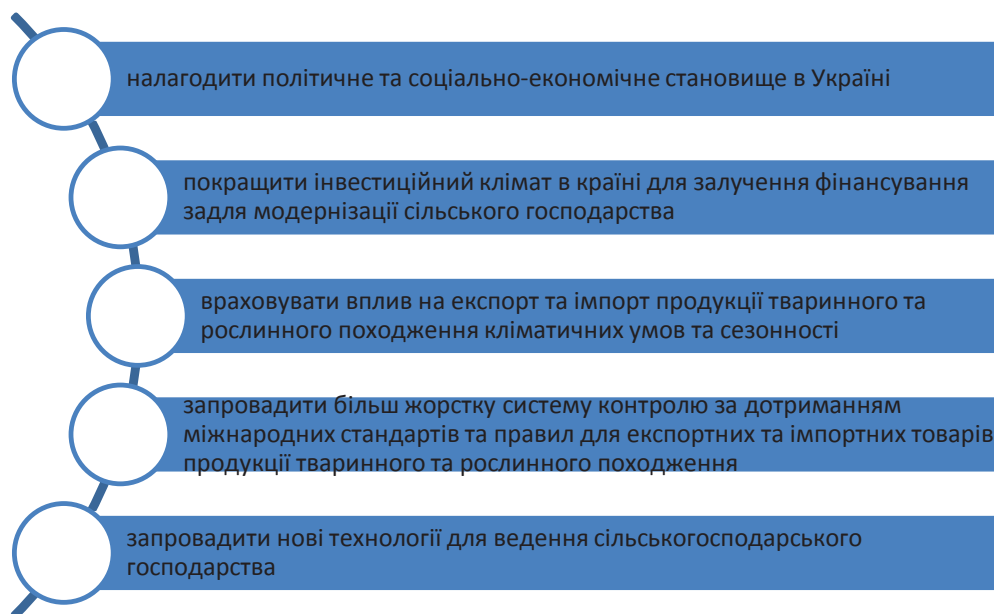

Рис. 8. Рекомендації щодо поліпшення експортно-імпортних операцій сільськогосподарської продукції в Україні

Основними проблемами експортно-імпортних операцій продукції тваринного та рослинного походження є сезонний характер та вплив факторів, що пов'язані з продуктивним веденням сільського господарства.

Для поліпшення експорту та імпорту необхідно здійснювати аналізування, оцінювання та розроблення правильних методів контролю факторів впливу щодо здійснення експортно-імпортних операцій продукції тваринного та рослинного походження й мотиваційних стимулів для розвитку галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зінь Е.А., Дука Н.С. Основи зовнішньоекономічної діяльності. Київ, 2009. 432 с.
2. Митний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 10.09.2019).
3. Карпенко Н.Г. Особливості обліку експорту товарів. *Економіка та суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 1134-1137.
4. Федькевич Н.В. Облік імпортних операцій. *Вісник ЖДТУ*. 2005. Вип. 3 (33). С. 223-234.
5. Товарна структура зовнішньої торгівлі України за 2012 – перше півріччя 2019 року / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt0619_u.htm (дата звернення: 14.09.2019).
6. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Прогнозування> (дата звернення: 22.09.2019).
7. Черчик Л.М. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <http://www.minagro.gov.ua/node/7111> (дата звернення: 25.09.2019).

REFERENCES:

1. Zin E.A., Duka N.S. (2009) *Osnovy zovnishnoekonomichnoi diialnosti* [Fundamentals of foreign economic activity]. Kyiv : Kondor (in Ukrainian).
2. Mytnyi kodeks Ukrainy (2012) [Customs Code of Ukraine], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (accessed: 10.09.2019).
3. Karpenko N.H. (2017) *Osoblyvosti obliku eksportu tovariv* [Features of accounting of export of goods] *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society], vol. 9, pp. 1134-1137 (in Ukrainian).
4. Fedkevych N.V. (2005) *Oblik importnykh operatsii* [Accounting for import operations] *Visnyk ZhDTU* [ZhSTU Bulletin], vol. 3, no. 33, pp. 223-234 (in Ukrainian).
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (1998) [State Statistics Service of Ukraine] *Tovarna struktura zovnishnoi torhivli Ukrainy za 2012 – pershe pivrichchia 2019 roku* [Commodity structure of Ukraine's foreign trade for 2012 – the first half of 2019], available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt0619_u.htm (accessed: 14.09.2019).
6. Vikipediia (2001) [Wikipedia], available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Prohnozuvannia> (accessed: 22.09.2019).
7. Cherchuk L.M. (2015) *Osnovni problemy zovnishnoekonomichnoi diialnosti pidpriemstv Ukrainy* [The main problems of foreign economic activity of Ukrainian enterprises] *Ekonomika i upravlinnia natsionalnym hospodarstvom* [Economy and management of the national economy], vol. 2, pp. 21-26 (in Ukrainian).
8. Ministerstvo Ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy (2010) [Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine], available at: <http://www.minagro.gov.ua/node/7111> (accessed: 25.09.2019).